

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНІЙ ІНСТИТУТ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Директор АДІ ДВНЗ «ДонНТУ»
М. М. Чальцев
2012

Кафедра «Економіка і фінанси»

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ЛАБОРАТОРНИХ
РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВА»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ УСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ НАПРЯМУ
ПІДГОТОВКИ 6.030601 «МЕНЕДЖМЕНТ»**

18/83-2012-04

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Навчально-методична комісія
факультету
«Економіка і управління»
Протокол № ____
від «__» ____ 20__ р.

«РЕКОМЕНДОВАНО»
Кафедра
«Економіка і фінанси»
Протокол № 9
від 15.06.2012 р.

УДК 336.0(07)

Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисципліни «Фінанси підприємства» для студентів усіх форм навчання напряму підготовки 6.030601 «Менеджмент» [Електронний ресурс] / укладач: О. В. Мудра – Електрон. дані. – Горлівка ДВНЗ «ДонНТУ» АДІ, 2012. – 1 електрон. опт. диск (CD-R); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 MBRAM; WINDOWS 98/2000/NT/XP; MS Word 2000. – Назва з титул. екрану.

Методичні вказівки з дисципліни «Фінанси підприємства» складаються з чотирьох лабораторних робіт, в яких наведено теоретичні аспекти та методика аналізу виторгу від реалізації, потреби в обігових коштах і ефективності їх використання, ліквідності і платоспроможності балансу підприємства, ділової активності підприємства. Методичні вказівки сприяють формуванню системи знань і навичок у галузі управління фінансами підприємства.

Укладачі:

Мудра О. В.

Відповідальний за випуск:

Полуянов В. П., д.е.н., проф.

Рецензент:

Вовк Л. П. д.т.н., проф.

© Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»
Автомобільно-дорожній інститут, 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 1 «Розрахунок та аналіз ви торгу від реалізації»..	5
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 2 «Розрахунок потреби в обігових коштах і ефективності їх використання»	11
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 3 «Оцінка ліквідності і платоспроможності балансу підприємства».....	22
ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 4 «Оцінка ділової активності підприємства»	28
ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33
ДОДАТОК А.....	34
ДОДАТОК Б	35
ДОДАТОК В.....	37

ВСТУП

Фінанси підприємства являють собою систему економічних відносин окремих суб'єктів господарювання – юридичних осіб, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням коштів у процесі здійснення ними господарської діяльності.

Фінанси відіграють важливу роль у діяльності підприємства, тому що вони:

- забезпечують формування переважної частини централізованих фінансових ресурсів держави;
- формують необхідний фінансовий базис забезпечення безперервності виробничого процесу;
- забезпечують формування фінансового потенціалу розвитку підприємства;
- забезпечують децентралізовану реалізацію соціальних завдань розвитку суспільства, тому що частина сформованих підприємством фінансових ресурсів направляється на мету споживання;
- дозволяють ефективно використовувати грошові нагромадження громадян шляхом надання можливості інвестувати їх в акції, облігації й інші дохідні фінансові інструменти, які імітуються окремими підприємствами;
- сприяють раціоналізації обороту коштів у країні, забезпечуючи ефективно їхнє використання в процесі функціонування економіки.

У процесі вивчення дисципліни студенти на основі вивчення лекційних матеріалів і методичних вказівок повинні освоїти теоретичні знання з основ фінансів підприємства, організації грошових розрахунків підприємств, одержати знання про структуру й характер грошових надходжень підприємств, формування й використання прибутку, про систему оподаткування підприємств, що діє в сучасних умовах в Україні, особливості фінансування обігових коштів, фінансовому забезпеченні відтворення основних засобів, кредитування підприємств, методам оцінки фінансового стану підприємств, фінансовому плануванню на підприємствах, законодавчому забезпеченні процедури банкрутства підприємств, методам його діагностування.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 1 «РОЗРАХУНОК ТА АНАЛІЗ ВИТОРГУ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ»

Теоретична частина

Важливим фактором розвитку будь-якого підприємства є грошові надходження, що перевищують платежі підприємства. Від наявності або відсутності коштів буде зрештою залежати можливість функціонування підприємства, його конкурентоспроможність та фінансовий стан.

Виручка від реалізації продукції, робіт і послуг є основним джерелом відшкодування коштів на виробництво й реалізацію продукції, утворення доходів і формування фінансових ресурсів (рис. 1.1). За ринкової економіки обсягу продажу й виручці приділяється особлива увага. Від величини виручки залежить не тільки внутрішньовиробниче відшкодування витрат і формування прибутку, а й своєчасність і повнота податкових платежів, погашення банківських кредитів, які впливають на рівень виплачених відсотків, що в кінцевому рахунку позначається на фінансовому результаті діяльності підприємства цієї продукції.

Рисунок 1.1 – Фактори, які впливають на суму доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг

У практиці використовують два методи розрахунку планового обсягу виручки від реалізації товарної продукції – метод поасортиментного (прямого) розрахунку та метод укрупненого розрахунку, виходячи з плану виробництва продукції в цілому (рис. 1.2).

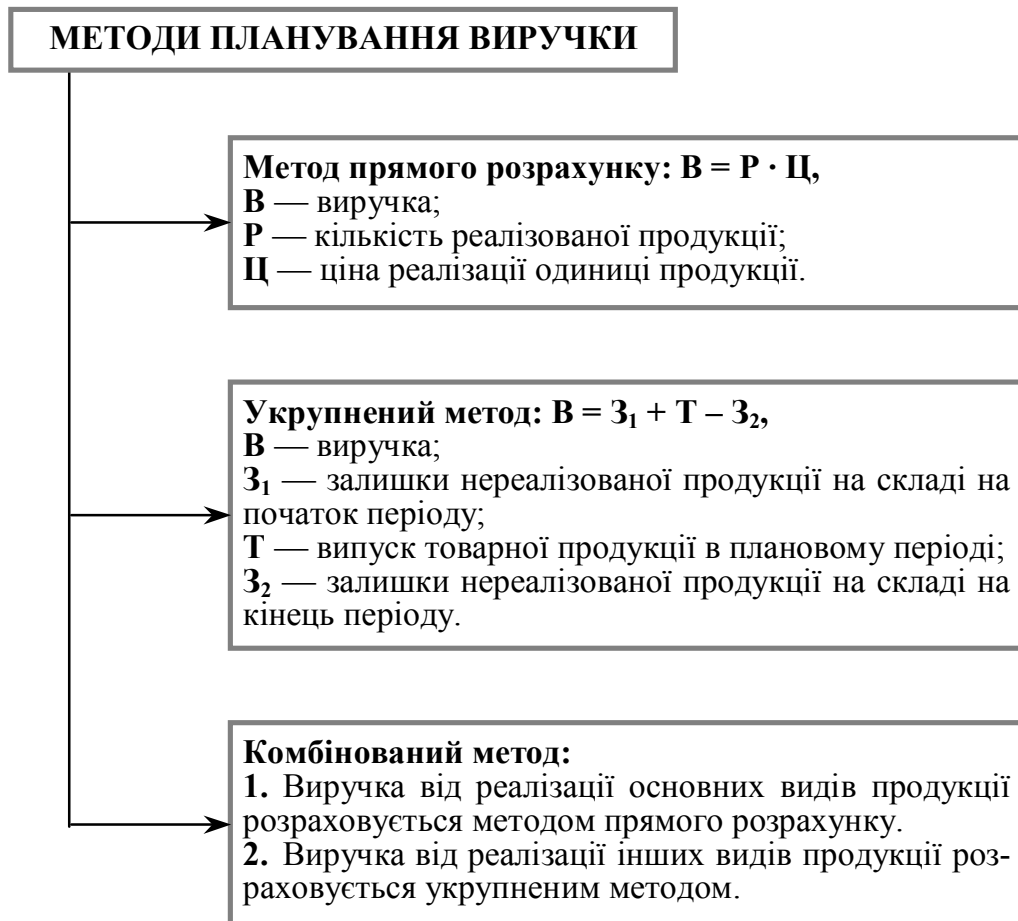

Рисунок 1.2 – Методи планування виручки та механізм їх застосування

Коефіцієнти перерахунку залишків нереалізованої продукції з виробничої собівартості у відпускні ціни (K_n) обчислюються як співвідношення товарної продукції у відпускних цінах і за виробничою собівартістю за IV квартал звітнього року для вхідних залишків та за IV квартал планованого року – для вихідних:

$$K_n^0 = \frac{ТП^0}{C_{np}^0}, \quad K_n^1 = \frac{ТП^1}{C_{np}^1}, \quad (1.1)$$

де $ТП^0$, $ТП^1$ – товарна продукція у відпускних цінах, випущена в IV кв. звітнього року і, відповідно, в IV кв. планованого періоду;

C_{np}^0 , C_{np}^1 – виробнича собівартість товарної продукції, випущеної в IV кв. звітнього року та призначеної до випуску в IV кв. планованого періоду.

Середньорічний темп зростання випуску T_{TP} та реалізації продукції $T_{B_{np}}$ розраховується як середньгеометричними зважена за формулою:

$$T_{ТП}(B_{np}) = n \sqrt{\frac{n}{\prod_{i=1}^n T_i}}. \quad (1.2)$$

Вивчивши динаміку та виконання плану по випуску та реалізації продукції та виконання договорів поставки, аналізують чинники зміни їх обсягу.

Можливі два варіанти методики факторного аналізу реалізації продукції. Якщо виторг на підприємстві визначається за відвантаженою товарною продукцією, то баланс товарної продукції має вигляд:

$$ЗГПn + ТП = Vnp + ЗГПк, \quad (1.3)$$

де $ТП$ – планова товарна продукція;

$ЗГПn$, $ЗГПк$ – залишки готової продукції відповідно на початок і кінець планованого періоду.

$$Vnp = ЗГПn + ТП - ЗГПк, \quad (1.4)$$

При використанні порядку визначення виручки від продажів касовим методом товарний баланс можна записати наступним чином:

$$ТП + ЗГПn + ЗТOn = Vnp + ЗГПк + ЗТOk, \quad (1.5)$$

де $ЗТВn$, $ЗТВк$ – залишки товарів відвантажених, але не оплачених покупцями відповідно на початок і кінець планованого періоду в продажних цінах.

$$Vnp = ТП + ЗГПn + ЗТВn - ЗГПк - ЗТВк = ТП + \Delta ЗГП + \Delta ЗТВ. \quad (1.6)$$

Розрахунок впливу перерахованих факторів на обсяг реалізації продукції здійснюється порівнянням фактичних рівнів факторних показників з плановими та обчисленням абсолютних і відносних приростів кожного з них. Далі для вивчення впливу цих чинників аналізується баланс продукції.

Практична частина

Завдання 1

Використовуючи дані по асортименту продукції та її ціни (табл.1.1) необхідно оцінити величину виручки від продажів методом прямого розрахунку.

Таблиця 1.1 – План по випуску й реалізації продукції підприємством за 2011 р.

Найменування виробів	Залишки на початок року, од.	План випуску, од.	Залишки на кінець року, од.	Обсяг реалізації, од.	Вартість у відпускних цінах	
					од. продукції, грн	Всього обсягу реалізації, тис. грн
А	1800	100000	3500		200,5	
В	13000	65000	2750		50,5	
С	7500	12000	150		65,5	
РАЗОМ						

Завдання 2

Використовуючи дані підприємства про виконання плану виробництва й реалізації продукції, (табл. 1.2):

1. Розрахувати базисні й ланцюгові темпи зростання та приросту показників.
2. Оцінити динаміку виконання плану по виробництву й реалізації продукції.
3. Розрахувати середньорічний темп зростання випуску товарної продукції та продажів.

Таблиця 1.2 – Динаміка виробництва та реалізації продукції в порівняльних цінах

Рік	Обсяг виробництва продукції, тис. грн	Темпи росту, %		Обсяг реалізації, тис. грн	Темпи росту, %	
		Базисні (відносно 2011 р.)	Цепні (відносно до попереднього періоду)		Базисні (відносно 2011 р.)	Цепні (відносно до попереднього періоду)
2008	179500	100	100	178540	100	100
2009	196570			195430		
2010	248750			250600		
2011	247600			246400		
2012	239650			235700		

Завдання 3

Проаналізувати дані про продукцію підприємства (табл. 1.3):

1. Порівняти фактичні рівні факторних показників з плановими й обчислити абсолютні та відносні прирости кожного з них.
2. Визначити, який вплив на зміну обсягу реалізації продукції справила зміна:
 - залишків готової продукції на складах підприємства на кінець періоду в порівнянні з початком;
 - випуску продукції;
 - залишків відвантаженої, але неоплаченої покупцями продукції на кінець періоду в порівнянні з початком.

Таблиця 1.3 – Аналіз факторів зміни обсягу реалізації продукції

Показник	Сума в планових цінах, тис. грн.		Відхилення показників від плану	
	план	факт	Абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
1	2	3	4	5
1. Залишок готової продукції на початок року	18000	18000		

2. Випуск товарної продукції	550000	535000		
3. Залишок готової продукції на кінець року	35530	45650		
4. Відвантаження продукції за рік	723838	747106		
5. Залишок товарів, що відвантажені покупцям але не оплачені				
На початок	125605	54450		
На кінець	15200	35550		
6. Реалізація продукції				

Питання й тести для самоконтролю

1. Чим відрізняється звичайна діяльність підприємства від надзвичайної діяльності (події).

2. Які складові надходжень від операційної діяльності підприємства.

3. Що містить фінансова діяльність підприємства та які способи її організації.

4. У чому відмінність чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) від валового доходу.

5. Дати пояснення визначення доходу за бухгалтерським і податковим обліком.

6. Пояснити, як впливають на обсяг грошових надходжень підприємства умови розрахунків.

7. Назвіть причини появи у підприємства дебіторської та кредиторської заборгованості.

8. Як ціна реалізації впливає на обсяг грошових надходжень. У чому відмінність вільної відпускну ціни від ціни виробника.

9. Які недоліки має метод прямого розрахунку під час планування виручки від реалізації продукції (робіт, послуг).

10. У чому сутність укрупненого методу планування виручки і відмінність його від прямого.

Тест 1. До зовнішніх факторів, які впливають на величину грошових надходжень підприємств, належать:

- 1) обсяг виробництва;
- 2) умови та порядок банківського кредитування;
- 3) склад і структура витрат підприємства;
- 4) система оподаткування підприємств;
- 5) правильної відповіді немає.

Тест 2. Грошові надходження підприємства – це:

- 1) дохід від товарообмінних операцій підприємства;
- 2) грошові кошти, які після первинного розподілу надходять до централізованих фондів;
- 3) кошти, які надходять у касу та на поточні й інші банківські рахунки підприємств;
- 4) податковий кредит, який виникає в результаті придбання сировини;
- 5) правильної відповіді немає.

Тест 3. До зовнішніх джерел формування грошових потоків належать:

- 1) чистий прибуток підприємства;
- 2) амортизаційні відрахування;
- 3) банківські кредити;
- 4) виручка від реалізації продукції;
- 5) правильної відповіді немає.

Тест 4. Фіксовані ціни встановлюються:

- 1) для регулювання рівня рентабельності товарів першої необхідності;
- 2) під впливом попиту та пропозиції за домовленістю сторін;
- 3) з метою поширення експорту виготовлених товарів;
- 4) на товари, які монопольно виготовляються державою;
- 5) правильної відповіді немає.

Тест 5. Сутність прямого методу розрахунку руху грошового потоку (Cash-flow) полягає у:

- 1) коригуванні операційних прибутків (збитків) на статті доходів та витрат, які не впливають на обсяг грошових коштів, а також на зміни в обігових активах і зобов'язаннях;
- 2) визначенні різниці безпосередньо між вхідними та вихідними грошовими потоками;
- 3) визначенні грошового вільного потоку, спрямованого на використання в інвестиційних процесах підприємства з коригуванням на амортизацію;
- 4) додаванні приросту обігових та не обігових активів підприємства;
- 5) правильної відповіді немає.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 2 «РОЗРАХУНОК ПОТРЕБИ В ОБІГОВИХ КОШТАХ І ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ»

Теоретична частина

Оборотні кошти – це кошти, які використовуються підприємством для здійснення своєї постійної діяльності, оборотні кошти включають в себе виробничі запаси підприємства, незавершене виробництво, запаси готової та відвантаженої продукції, дебіторську заборгованість, а також готівку в касі та грошові кошти на рахунках підприємства.

Оборотні кошти є неодмінною умовою для здійснення підприємством господарської діяльності. По суті, оборотні кошти – це грошові кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди та фонди обігу, не варто путати їх з грошовими коштами, що вкладені в основні фонди.

Сутність обігових коштів визначається їх економічною роллю, необхідністю забезпечення відтворювального процесу, що включає як процес виробництва, так і процес обігу. На відміну від основних фондів, неодноразово беруть участь у процесі виробництва, оборотні кошти функціонують тільки в одному виробничому циклі й незалежно від способу виробничого споживання повністю переносять свою вартість на готовий продукт.

Оборотні кошти підприємства існують у сфері виробництва й у сфері обігу. Оборотні виробничі фонди та фонди обігу поділяються на різні елементи, складові матеріально-речової структури обігових коштів.

Ефективність діяльності підприємства багато в чому залежить від правильного визначення потреби в обігових коштах. Оптимальна забезпеченість оборотними коштами веде до мінімізації витрат, поліпшення фінансових результатів, ритмічності та злагодженості роботи підприємства. Завищення обігових коштів веде до зайвого їх відволікання в запаси, до «заморожування» ресурсів. Заниження обігових коштів може призвести до перебоїв у виробництві й реалізації продукції, до несвоєчасного виконання підприємством своїх зобов'язань. І в тому й в іншому випадку наслідком є нестійкий фінансовий стан, нерациональне використання ресурсів, що веде до втрати вигоди.

Найважливішим принципом ефективного управління оборотними коштами є їх нормування. У ході нормування розраховується необхідна постійно мінімальна сума коштів, що забезпечує підприємству стійке фінансове становище.

Нормування являє собою встановлення оптимальної величини обігових коштів, необхідних для організації й здійснення нормальної господарської діяльності підприємства. Нормування обігових коштів є предметом внутрішнього фірмового планування, одним з ключових напрямів управління формуванням і використанням обігових коштів.

При нормуванні обігових коштів підприємство може використовувати один з наступних методів визначення оптимальної потреби в обігових коштах:

- статистико-аналітичний метод;
- коефіцієнтний метод;
- метод прямого раозрахунку.

Статистико-аналітичний метод передбачає укрупнений розрахунок обігових коштів у розмірі їх середньо фактичних залишків. Даний метод передбачає врахування різних факторів, що впливають на організацію та формування обігових коштів, і використовується в тих випадках, коли не передбачаються істотні зміни в умовах роботи підприємства та коли кошти, вкладені в матеріальні цінності та запаси, займають велику питому вагу.

Коефіцієнтний метод заснований на визначенні нового нормативу на базі наявного з урахуванням поправок на плановану зміну обсягів виробництва і збуту продукції, а також на прискорення оборотності обігових коштів. При застосуванні цього методу всі запаси і витрати підприємства поділяють на: залежні від зміни обсягу виробництва – сировина, матеріали, витрати на незавершене виробництво та готову продукцію на складі; не залежать від зростання обсягу виробництва – запасні частини, витрати майбутніх періодів.

Залежно від обсягу виробництва потреба в обігових коштах планується виходячи з їх розмірів у базисному році, темпів зростання виробництва й можливого прискорення оборотності обігових коштів. За іншими елементами запасів і витрат планова потреба визначається на рівні їх середньо фактичних залишків.

Метод прямого розрахунку є найбільш точним, обгрунтованим, але разом з цим досить трудомістким. Він заснований на визначенні науково-обгрунтованих норм запасу за окремими елементами обігових коштів і нормативу обігових коштів, тобто вартісного вираження запасу, який розраховується по кожному елементу (приватні нормативи) і в цілому по нормованих обігових коштах (сукупний норматив).

Метод прямого рахунку є основним і найбільш поширеним у використанні на підприємствах методом визначення планової потреби в обігових коштах. При використанні цього методу процес нормування включає:

- 1) розробку норм запасу за окремими видами товарно-матеріальних цінностей всіх елементів нормованих обігових засобів;
- 2) визначення приватних нормативів за кожним елементом обігових коштів;
- 3) розрахунок сукупного нормативу обігових коштів – сума приватних нормативів: по виробничим запасам, незавершеному виробництву, витратам майбутніх періодів і запасам готової продукції.

Норми обігових коштів – це обсяг запасу по найважливіших товарно-матеріальних цінностей, необхідних підприємству для забезпечення нормальної, ритмічної роботи. Норми обігових коштів – це відносні величини,

які встановлюються в днях запасу і показують тривалість періоду, що забезпечений даним видом запасів матеріальних ресурсів.

Норми встановлюються окремо за такими елементами нормованих обігових коштів:

- виробничі запаси;
- незавершене виробництво;
- напівфабрикати власного виготовлення;
- витрати майбутніх періодів;
- запасами готової продукції на складі підприємства.

На підставі економічно обґрунтованих норм встановлюється норматив обігових коштів.

Норматив обігових коштів – це мінімальна планова сума грошових коштів, постійно необхідних підприємству для організації виробничої діяльності та здійснення розрахунків.

На відміну від норми норматив обігових коштів встановлюється на конкретний період – квартал, рік.

Таким чином, нормування обігових коштів методом прямого розрахунку здійснюється в такому порядку:

– розробляються економічно обґрунтовані норми запасів всіх нормованих обігових коштів окремо. Як правило, норми виражаються в днях. Норма запасу в днях означає тривалість періоду, що забезпечений даним видом обігових коштів;

– визначається одноденна потреба по відповідній статті нормованих обігових коштів. Ця одноденна потреба по виробничим запасам розраховується на основі кошторису витрат на виробництво, по незавершеному виробництві – виходячи із собівартості валової продукції, а по готовій продукції на підставі виробничої собівартості товарної продукції. Розрахунок нормативу відбувається шляхом множення норми на одноденну потребу за відповідною статтею обігових коштів.

Розглянемо порядок нормування за основними статтями обігових коштів.

Стаття «Сировина і матеріали». Норматив за цією статтею в цілому по підприємству розраховується на основі визначення середньої норми за всіма видами споживаної сировини та матеріалів, але спочатку розраховується норма по кожному основному виду споживаної сировини та матеріалів.

Норма запасу в днях за окремими видами сировини та матеріалів складається з:

- 1) часу знаходження оплаченої сировини й матеріалів у дорозі (транспортний запас);
- 2) часу на приймання, розвантаження, сортування й складування надійшовшої сировини та матеріалів (розвантажувальний запас);
- 3) часу перебування сировини та матеріалів на складі (поточний запас);
- 4) гарантійного (страхового) запасу;
- 5) часу підготовки до виробництва (технологічний запас).

Транспортний запас – створюється на період розриву між строками вантажообігу і документообігу. На час перебування матеріалів у дорозі після оплати розрахункових документів у підприємств виникає потреба в коштах, яка повинна покриватися за рахунок транспортного запасу, який дорівнює різниці між тривалістю вантажообігу і тривалістю документообігу. Коли надходження сировини та основних матеріалів збігається з терміном оплати або коли сировина і основні матеріали прибувають раніше настання термінів оплати рахунків, транспортний запас не встановлюється.

Розвантажувальний запас необхідний на період приймання, розвантаження, сортування та складування матеріалів. Встановлюється виходячи з технічних норм на проведення кожної операції або шляхом хронометрування зазначених робіт або визначається досвідченим шляхом. При цьому слід передбачати заходи, що скорочують тривалість операцій за рахунок механізації вантажно-розвантажувальних робіт і можливого суміщення проведених операцій.

Поточний запас – основний вид запасу, призначений для забезпечення нормального ходу виробничої діяльності в період між двома черговими партіями поставок. Норма поточного запасу залежить від інтервалу поставок, обсягу поставок, інтенсивності споживання, кількості постачальників, умов зберігання і т. д. Чим частіше поставки – тим менше поточний запас. Величина поточного запасу зазвичай визначається як половина тривалості середнього інтервалу між поставками.

Інтервал між двома суміжними поставками для розрахунку поточного запасу можна визначати двома способами:

1) на підставі планових даних (якщо вже повністю сформований портфель поставок і ми знаємо, яка кількість і в які терміни очікується в плановому році). $\text{Інтервал} = 360 \text{ днів} / \text{кількість планових поставок у році}$;

2) коли немає даних для першого методу, використовуються фактичні дані. На підставі типових поставок (виключаються нетипові поставки та приймаються 2 поставки в 1 день за 1 поставку). $\text{Інтервал} = 360 \text{ днів} / \text{кількість типових поставок в році}$.

Страховий запас створюється для забезпечення безперервності виробничого процесу при виникненні перебоїв у постачанні через порушення умов поставок основних матеріалів, сировини, напівфабрикатів по термінах і комплектності, затримки вантажу в дорозі та деяких інших випадках. На величину запасу в днях впливають такі чинники, як віддаленість постачальників від споживачів, розмір поточного запасу та ін. Норма обігових коштів в днях по страховому запасу зазвичай встановлюється для кожної групи матеріалів у межах до 50 % норми поточного запасу. В окремих випадках вона може бути збільшена понад 50 % (коли підприємство знаходиться далеко від постачальників, коли матеріали споживаються безперервно і в великих кількостях і т. д.).

Технологічний запас створюється тоді, коли сировина і матеріали повинні піддаватися обробці (різка, сушка, розігрів та ін) до передачі їх у виробництво.

Загальна норма запасу обігових коштів за кожним видом сировини та матеріалів визначається шляхом підсумовування вищеперелічених запасів.

$$\begin{aligned} \text{Норма} &= \text{трансп. запас} + \text{розвант. запас} + \\ &+ \text{тек. запас} + \text{страх. запас} + \text{техн. запас}. \end{aligned}$$

Середня норма запасу обігових коштів за статтею «Сировина й матеріали» визначається як середня величина норм обігових коштів за кожним елементом обігових коштів.

Норматив обігових коштів за статтею «Сировина й матеріали» визначається шляхом множення середньої норми обігових коштів на одноденні витрати сировини і матеріалів в планованому періоді.

Стаття «Допоміжні матеріали». Для визначення нормативу «Допоміжні матеріали» доцільно розділити їх на дві групи. Перш за все виділяються ті з них, які споживаються у великих кількостях і на значну суму (не менше 50 % загальної суми річних витрат). За цією частиною розрахунок норми та нормативу виконується методом прямого рахунку так, як це було запропоновано для сировини і матеріалів. За другою групою (інші допоміжні матеріали) розрахунок виконується з урахуванням середніх фактичних залишків за попередній період.

Стаття «Запасні частини». За запасні частини для ремонту розрахунок нормативу виконується з урахуванням галузевих особливостей підприємства.

Стаття «Незавершене виробництво». Процес виробництва повинен протікати безперервно, і це забезпечується наявністю постійного зачепила, тобто незакінченої продукції на різних стадіях її обробки. Ця проблема і вирішується в процесі нормування обігових коштів за даною статтею.

Нормування потреби в обігових коштах для формування заділів незавершеного виробництва і запасів напівфабрикатів власного виготовлення ведеться виходячи з планової собівартості незавершеного виробництва і норми запасів, що залежить від тривалості виробничого циклу.

Залежність норми від тривалості виробничого циклу враховується коефіцієнтом наростання витрат.

Тривалість враховується відповідними технологічними картами по кожному виробу з моменту здійснення першої операції до передачі виробу на проміжний склад або склад готової продукції. Специфіка виробництва накладає свій відбиток на процес формування витрат. За стадіями циклу витрати можуть наростати рівномірно або нерівномірно, стрибкоподібно, тому коефіцієнт наростання витрат розраховується різними методами в залежності від характеру наростання витрат.

У разі рівномірного наростання витрат на виробництво коефіцієнт наростання затратможно визначити як дріб, у чисельнику якого сума одноразових

витрат і половини всіх наступних витрат, а в знаменнику - сума всіх витрат (виробнича собівартість):

$$K_{нз} = (3e + 0,5 \cdot 3n) / (3e + 3n), \quad (2.1)$$

де $K_{нз}$ – коефіцієнт наростання витрат ;
 $3e$ – сума одноразових витрат на початку виробничого процесу;
 $3n$ – сума всіх наступних витрат.

Якщо витрати зростають нерівномірно, то коефіцієнт наростання витрат розраховується за формулою:

$$K_{нз} = \sum Z_i / C_{пр} \cdot T, \quad (2.2)$$

де $K_{нз}$ – коефіцієнт зростання витрат ;
 Z_i – витрати на i -період часу наростаючим підсумком ;
 $C_{пр}$ – планова виробнича собівартість;
 T – тривалість виробничого циклу.

При відомому коефіцієнті наростання витрат норма запасу обігових коштів у незавершеному виробництві обчислюється по кожному виду виробництва як добуток тривалості виробничого циклу та коефіцієнта наростання витрат:

$$\text{Норма запасу в незавершеному виробництві} = K_{нз} \cdot T, \quad (2.3)$$

де $K_{нз}$ – коефіцієнт наростання витрат ;
 T – тривалість виробничого циклу.

Норматив обігових коштів у незавершеному виробництві визначається множенням планових одноденних витрат за виробничою собівартістю валової продукції на обчислену норму запасу по незавершеному виробництву:

$$\text{Норматив} = C_{вп} \cdot \text{Норма}, \quad (2.4)$$

де $C_{вп}$ – одноденні витрати на виробництво валової продукції (виробнича собівартість валової продукції за кошторисом витрат, поділена на кількість днів у періоді).

Стаття «Витрати майбутніх періодів»

Норматив обігових коштів по видатках майбутніх періодів обчислюється виходячи з ситуації, величини таких витрат на початок планованого періоду, збільшеної на суму витрат майбутніх періодів, яка передбачається в планованому році, та зменшення на суму витрат, що включаються в собівартість продукції з вироблених витрат майбутніх періодів за плановим кошторисом на той же період.

$$\text{Норматив РБП} = \text{РБП}_н + \text{РБП}_п - \text{РБП}_с, \quad (2.5)$$

де норматив РБП – норматив обігових коштів за статтею «Витрати майбутніх періодів» планованого періоду;

$\text{РБП}_н$ – витрати майбутніх періодів на початок планованого періоду;

РБПп – витрати майбутніх періодів у планованому періоді, передбачені кошторисом;

РБПс – витрати майбутніх періодів, які будуть включені до собівартості продукції в планованому періоді.

У тому випадку, якщо для підготовки та освоєння нових видів продукції передбачається використання кредиту, то при розрахунку нормативу обігових коштів у витратах майбутніх періодів обчислена потреба повинна бути зменшена на величину позикових коштів.

Стаття «Готова продукція»

З моменту завершення останньої технологічної операції, після прийняття службою технічного контролю, новий виріб враховується на підприємстві як готова продукція. При розрахунку норми обігових коштів за даною статтею час для формування складських запасів готової продукції і по відвантажених товарах (розрахункові документи за якими не передані в обслуговуючий підприємство банк) враховується окремо. Величина складського запасу визначається часом, необхідним:

- 1) для накопичення партії відвантаження (транзитної норми);
- 2) підбору партії за асортиментом і замовленнях;
- 3) упаковки та маркування;
- 4) доставки до станції відправлення й відвантаження.

Норму запасу в днях по готовій продукції буде визначати час на виконання всіх цих операцій. Ця норма розраховується окремо по готовій продукції на складі і по відвантажених товарах, термін оплати яких не настав.

Норматив обігових коштів по готовій продукції визначається множенням одноденного випуску з виробничої собівартості на величину встановленої норми по даній групі активів.

Розраховані нормативи за кожною статтею нормованих обігових коштів називаються приватними нормативами обігових коштів.

Завершується процес нормування встановленням сукупного нормативу обігових коштів, що визначається шляхом додавання приватних нормативів за всіма статтями нормованих обігових коштів.

Практична частина

«Розрахунок потреби в обігових коштах і ефективності їх використання»

Завдання 1

Використовуючи дані табл. 2.1 – 2.2 розрахувати та проаналізувати показники загальної потреби в обігових коштах і ефективності використання обігових коштів за рік.

Варіант № 1

Таблиця 2.1 – Розрахунок загальної потреби в обігових коштах

Види матеріальних цінностей	Витрати, тис. грн/день	Норми обігових коштів, днів						Потреба в обігових коштах, тис. грн
		транспортний запас	час на приймання та складування	технологічний запас	поточний запас	страховий запас	Всього (середня норма)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9
А	13,3	3,0	2,0	4,0	10,0	5,0		
Б	6	2,0	2,0	2,0	8,0	4,0		
В	8,9	1,0	1,0	2,0	14,0	7,0		
Г	8	4,0	2,0	2,0	12,0	6,0		
Д	6,2	2,0	1,0	2,0	6,0	3,0		
ВСЬОГО								

Варіант № 2

Таблиця 2.2 – Розрахунок ефективності обороту обігових коштів за рік

№ з/п	Показник	Од. вимір.	2010 р., звіт	2011р.		Відхилення від плану (+, -)
				план	факт	
1	Реалізація товарної продукції	тис. грн	5040,00	5580,00	6120,00	
2	Прибуток від реалізації	тис. грн	3276,00	3627,00	3978,00	
3	Середні залишки обігових коштів		795,00	785,00	805,00	
4	Денний обсяг реалізації продукції		14,00	15,50	17,00	
5	Час обігу обігових коштів	днів	56,80	50,60	47,30	
6	Коефіцієнт оборотності	кількість обігів				
7	Коефіцієнт завантаження					
8	Коефіцієнт ефективності (прибутковості обігових коштів)					

Завдання 2

«Розрахунок норми обігових коштів»

Постановка задачі:

1. На підприємстві «DG» в незавершеному виробництві залишився виріб А, на виготовлення якого потрібні основні матеріали, покупні комплектуючі, складові матеріальні витрати, заробітна плата виробничих робітників, а також інші витрати, в які включені накладні витрати і т. д. Дані для розрахунку норми обігових коштів у незавершеному виробництві (у виробі А) представлені в табл.2. 3.

Таблиця 2.3. – Розрахунок норм обігових коштів, зайнятих у незавершеному виробництві

Найменування	Позначення	Сума, грн.
Дані для розрахунку		
Матеріальні витрати за планом	<i>MЗ</i>	896 876
Заробітна плата виробничих робітників	<i>Зпл</i>	245 765
Відрахування на соціальне страхування	<i>Сстр</i>	83 560
Інші витрати	<i>Рпр</i>	847 889
Планова собівартість	<i>Сплан</i>	2 074 090
Виробнича собівартість	<i>Свироб</i>	1 920 454
Ціна виробу в незавершеному виробництві	<i>Цвр</i>	1 440 341
Середньоденний випуск продукції за собівартістю	<i>Сср</i>	464 551
Тривалість виробничого циклу виготовлення даної продукції	<i>Тц</i>	4
Розрахункова частина		
Коефіцієнт наростання витрат (при рівномірному наростанні витрат)	<i>Кн0</i>	
Коефіцієнт наростання витрат (при нерівномірному наростанні витрат)	<i>Кн1</i>	
Норма обігових коштів у незавершеному виробництві:		
при рівномірному наростанні витрат	<i>Nнпз0</i>	
при нерівномірному наростанні витрат	<i>Nнпз1</i>	

2. Визначити норматив обігових коштів у запасах готової продукції

Таблиця 2.4 – Розрахунок нормативу обігових коштів у запасах готової продукції на підприємстві «DG»

Найменування виробу	Всум, тис.грн	<i>Nзпн</i> , дн.	<i>Nгпн</i> , тис. грн
А	658	10	
В	548	8	
С	990	12	
Разом			

3. Розрахувати норматив обігових коштів на витрати майбутніх періодів

Таблиця 2.5 – Розрахунок нормативу обігових коштів на витрати майбутніх періодів на підприємстві «DG»

Вид або група витрат	<i>P0</i> , тис. грн.	<i>Pпл</i> , тис. грн.	<i>Pсп</i> , тис.грн	<i>Нрбп</i> , тис. грн.
Витрати щодо освоєння нових видів продукції	12 098	15 098	13 067	
Платежі за оренду складських приміщень і витрати на їх ремонт	650	689	654	
Разом				

4. Визначити норматив обігових коштів у виробничих запасах на основі наступних даних. Підприємство «DG» працює з 1-поставщиками із загальним циклом постачання 5 днів. Норма страхового запасу встановлюється в 2 % від норми поточного запасу. Середньодобова потреба в матеріалі

складає 3 кг, ціна за 1 кг, 4 грн. Тривалість технологічного циклу складає 6 днів. Визначити норматив обігових коштів у виробничих запасах (Нпз).

5. Загальний норматив обігових коштів по підприємству «DG» составит:

Таблиця 2.6. – Розрахунок загального нормативу обігових коштів по підприємству «DG»

Норматив обігових коштів за елементами (статтями), тис. грн				Загальний норматив, $N_{заг}$
Виробничі запаси, $N_{вз}$	Незавершене виробництво, $N_{нзп}$	Готова продукція, $N_{г}$	Витрати майбутніх періодів, $N_{вмп}$	

Питання та тести для самоконтролю

1. Якої мети досягає підприємство, нормуючи оборотні кошти.
2. Назвіть склад власних джерел за нормування обігових коштів.
3. Чому кредиторська заборгованість є джерелом формування обігових коштів.
4. Як визначається норматив обігових коштів прямим методом.
5. У чому особливість визначення норми обігових коштів прямим методом з незавершеного виробництва.
6. У чому сутність економічного методу визначення нормативу обігових коштів і яка відмінність його від контрольного методу.
7. Як оцінити ефективність використання обігових коштів.
8. У чому сутність прискорення обігових коштів і як воно впливає на фінансово-господарську діяльність підприємства.
9. Як визначається нестача або надлишок власних обігових коштів і які причини зумовлюють цей стан.
10. Який взаємозв'язок між джерелами формування обігових коштів та ефективністю їх використання.

Тест 1. Неможливість підприємства задовольнити поточну потребу в обігових коштах за рахунок власних засобів означає:

- 1) надлишок власних обігових коштів;
- 2) абсолютне вивільнення обігових коштів;
- 3) брак власних обігових коштів;
- 4) оборотність обігових коштів;
- 5) немає правильної відповіді.

Тест 2. Відносне вивільнення обігових коштів – це:

- 1) незначне зростання суми обігових коштів за рахунок збільшення обсягів виробництва;
- 2) прискорення оборотності обігових коштів за рахунок зменшення обсягів виробництва;

3) збільшення обсягів виробництва в плановому році за сталої суми обігових коштів;

4) скорочення потреби в обігових коштах за рахунок збільшення обсягів виробництва;

5) усі відповіді правильні.

Тест 3. Визначити вид запасу, який визначається в межах 50 % від інтервалу поставок:

1) страховий запас;

2) технологічний запас;

3) підготовчий запас;

4) транспортний запас;

5) поточний запас.

Тест 4. Відповідно до методів планування оборотні кошти поділяються на:

1) власні та прирівняні до них;

2) фонди обігу й виробничі фонди;

3) залучені;

4) нормовані та ненормовані;

5) кредиторську й дебіторську заборгованість.

Тест 5. До фондів обігу відносять:

1) кошти в касі підприємства;

2) готову продукцію на складі;

3) оборотні кошти у виробництві;

4) кошти на розрахунковому рахунку;

5) готову відвантажену продукцію.

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 3 **«ОЦІНКА ЛІКВІДНОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ БАЛАНСУ** **ПІДПРИЄМСТВА»**

Теоретична частина

Управління фінансами має базуватися на систематичному аналізі показників бухгалтерського балансу, для забезпечення постійної платоспроможності компанії, під якою розуміють можливість планового погашення короткострокових боргів з продовженням безперебійної статутної діяльності.

Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань організації її активами, термін перетворення яких в гроші відповідає терміну погашення зобов'язань. Ліквідність-це здатність підприємства:

- 1) швидко реагувати на несподівані фінансові проблеми та можливості;
- 2) збільшувати активи при зростанні обсягу продажу;
- 3) повертати короткострокові борги шляхом звичайного перетворення активів у готівку.

Ліквідність підприємства – синтетичний обліково-аналітичний показник, що характеризує здатність підприємства погашати у встановлений час, а в окремих випадках і з порушенням строків оплати, свої зобов'язання як за рахунок власних, так і на основі залучених коштів.

Існує кілька ступенів ліквідності. Так, недостатня ліквідність, як правило, означає, що підприємство не в змозі скористатися перевагами знижок і виникаючими вигідними комерційними можливостями. На цьому рівні недолік ліквідності означає, що немає свободи вибору, і це обмежує свободу дій керівництва. Більш значний недолік ліквідності призводить до того, що підприємство не здатне сплатити свої поточні борги та зобов'язання.

Для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зменшення прибутковості, втрату контролю та часткову або повну втрату вкладень капіталу. Для кредиторів недостатня ліквідність у боржника може означати затримку в сплаті відсотків та основної суми боргу або часткову або повну втрату позичених коштів. Поточний стан ліквідності компанії може вплинути також на її стосунки з клієнтами та постачальниками товарів і послуг. Така зміна може виразитися в нездатності даного підприємства виконати умови контрактів та призвести до втрати зв'язків з постачальниками. Ось чому ліквідності надається таке велике значення.

Якщо підприємство не може погасити свої поточні зобов'язання в міру того, як настає строк їх оплати, його подальше існування ставиться під сумнів, і це відсуває всі інші показники діяльності на другий план. Іншими словами, недоліки фінансового управління проектом призведуть до виникнення ризику призупинення та навіть його руйнування, тобто до втрати коштів інвестора.

Ліквідність характеризує співвідношення різних статей поточних (обігових) активів і пасивів фірми і, таким чином, наявність вільних (не пов'язаних з поточними виплатами) ліквідних ресурсів.

Основними показниками ліквідності вважаються:

– загальний показник ліквідності. За допомогою цього коефіцієнта відбувається найбільш загальна оцінка зміни фінансової ситуації компанії з точки зору ліквідності;

– коефіцієнт абсолютної ліквідності. Показує, яку частину короткострокової заборгованості організація може погасити найближчим часом за рахунок грошових коштів;

– коефіцієнт критичної оцінки. Показує, яка частина короткострокових зобов'язань організації може бути негайно погашена за рахунок коштів на різних рахунках, у короткострокових цінних паперах, а також надходжень за розрахунками;

– коефіцієнт поточної ліквідності. Значення коефіцієнта поточної ліквідності менше 1 означає, що на сьогоднішній момент фірма зовсім виразно є неплатоспроможною, оскільки знаходяться в її розпорядженні ліквідні кошти недостатні для покриття навіть поточних зобов'язань, без урахування відсотків по кредиту;

– коефіцієнт маневреності функціонуючого капіталу. Зменшення цього коефіцієнта в динаміці відзначають як позитивний фактор;

– частка обігових коштів в активах. Значення даного коефіцієнта залежить від галузевої приналежності організації;

– коефіцієнт забезпеченості власними коштами. Характеризує наявність власних обігових коштів у організації, необхідних для її фінансової стійкості.

Платоспроможність – характеристика підприємства, що відображає наявність у нього вільних розрахункових засобів у обсязі, достатньому для негайного погашення вимог кредиторів, пролонгувати які неможливо.

Задовільну платоспроможність підприємства визначають такі формальні параметри, як:

– наявність вільних грошових коштів на розрахункових, валютних та інших рахунках у банках;

– відсутність тривалої простроченої заборгованості постачальникам, підрядникам, банкам, персоналу, державі по податках і зборам та іншим партнерам;

– наявність власних обігових коштів (чистого оборотного капіталу) на початок і кінець звітного періоду.

Низька платоспроможність може бути випадковою, тимчасовою та тривалою (хронічною). Останній її тип може призвести підприємство до банкрутства.

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні коштів по активу, групувати необхідно за ступенем їх ліквідності й розташованих у порядку зменшення ліквідності, із зобов'язаннями по пасиву, групували за термінами їх погашення і розташованими у порядку зростання термінів. В якості вихідних даних використовується бухгалтерський баланс (форма № 1).

Розрахунок активів і пасивів балансу з метою аналізу ліквідності і методика їх угруповання наведена в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Угруповання активів і пасивів балансу з метою оцінки ліквідності і методика розрахунку агрегованих статей

Характеристика показників	Методика розрахунку	Ум. лікв.	Характеристика показників	Методика розрахунку
1	2	3	4	5
Найбільш ліквідні активи (А1) – грошові кошти підприємства й короткострокові фінансові вкладення	стр. 250 + стр. 260	≥	Найбільш термінові зобов'язання (П1) – кредиторська заборгованість і інші короткострокові зобов'язання.	стр. 620 + стр. 660
Швидко реалізовані активи (А2) – дебіторська заборгованість терміном погашення протягом 12 місяців після звітної дати та інші оборотні активи	стр. 240 + стр. 270	≥	Короткострокові зобов'язання (П2) – короткотермінові позикові кошти та кредити	стр. 610
Повільно реалізовані активи (А3) – запаси (за вирахуванням витрат майбутніх періодів), а також стаття «Довгострокові фінансові вкладення» з розділу І (за вирахуванням вкладень у статутні фонди інших підприємств)	стр. 210 + стр. 140	≥	Довгострокові зобов'язання (П3) – довгострокові кредити та позикові кошти, відкладені податкові зобов'язання, інші довгострокові зобов'язання	стр. 510 + стр. 515 + стр. 520
Важореалізовані активи (А4) – розділ І активу балансу «Необоротні активи» (за вирахуванням статей цього розділу, що включені в попередню групу) та дебіторська заборгованість терміном погашення більше 12 місяців після звітної дати	стр. 190 – стр. 140 + стр. 230	<	Постійні пасиви (П4) – капітал і резерви підприємства, заборгованість перед учасниками (засновниками) щодо виплати доходів, доходи майбутніх періодів, резерви майбутніх витрат, а також інші короткострокові зобов'язання	стр. 490 – стр. 220 + стр. 630 + стр. 640 + стр. 650 + стр. 660

У графі 3 табл. 3.1 наведені умови абсолютної ліквідності балансу.

Для комплексної оцінки ліквідності балансу розраховують коефіцієнт загальної ліквідності балансу:

$$K_{лб}^{заг} = (A1 + 0,5A2 + 0,3A3) / (П1 + 0,5П2 + 0,3П3). \quad (3.1)$$

Для дотримання умови ліквідності балансу повинна виконуватися умова: $K_{лб}^{заг} \geq 1$.

Даний коефіцієнт показує відношення суми всіх ліквідних коштів підприємства до суми всіх платіжних зобов'язань (короткострокових, довгострокових і середньострокових) за умови, що різні групи ліквідних засобів і платіжних зобов'язань входять у зазначені суми з ваговими коефіцієнтами, що враховують їх значимість з точки зору термінів надходження коштів та погашення зобов'язань. За допомогою даного показника здійснюється оцінка зміни фінансової ситуації на підприємстві з точки зору ліквідності. Коефіцієнт загальної ліквідності балансу застосовується також при виборі найбільш надійного партнера з безлічі потенційних партнерів на основі звітності.

Таблиця 3.2 – Основні показники оцінки ліквідності та платоспроможності і формули їх розрахунку

Найменування показника і рекомендоване значення	Методика розрахунку	Код стр.
1	2	3
1. Величина власних обігових коштів (функціонуючий капітал) $\{>0\}$	Власний капітал + Довгострокові зобов'язання – Необоротні активи або Оборотні активи – Короткострокові зобов'язання	с.490 + с.590 – с.190 – с.230 или с.290 – с.230 – с.690
2. Маневреність власних обігових коштів $\{0-1\}$	Грошові кошти/Функціонуючий капітал	с.260 : (с.290 – с.230 – с.690)
3. Коефіцієнт поточної ліквідності $\{>2\}$	Оборотні активи/Короткострокові зобов'язання	(с.290 – с.230) : с.690
4. Коефіцієнт швидкої ліквідності $\{>1\}$	Оборотні активи за мінусом запасів/Короткострокові зобов'язання	(с.290 – с.230 – с.210 – с.220) : с.690
5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності $\{0,05-0,1\}$	Грошові кошти/Короткострокові зобов'язання	с.260 : с.690
6. Частка обігових коштів в активах	Оборотні активи/Валюта балансу	(с.290 – с.230) : (с.300 (700))
7. Частка власних обігових коштів у загальній сумі обігових активів $\{>0,1\}$ (коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами)	Функціонуючий капітал/ Оборотні активи	(с.290 – с.230 – с.690) : (с.290 – с.230)
8. Частка запасів у обігових активах	Запаси/Оборотні активи	(с.210 + с.220) : (с.290)
9. Частка власних обігових коштів у покритті запасів $\{>0,5\}$	Власні оборотні кошти/Запаси	(с.290 – с.230 – с.690) : (с.210 + с.220)
10. Коефіцієнт покриття запасів $\{>1\}$	«Нормальні» джерела покриття/Запаси	(с.490 + с.590 – с.190 – с.230 + с.610 + с.620) : (с.210 + с.220)

Практична частина

Завдання 1

Дати визначення ліквідності балансу на підставі даних бухгалтерського балансу (додаток А):

1. Провести в табл. 3.3 угруповання статей балансу: активів – за ступенем їх ліквідності, пасивів – за ступенем терміновості погашення зобов'язань.

Таблиця 3.3 – Групи активів і пасивів з метою оцінки ліквідності балансу, тис. грн

Групи активів	На початок звітного року	На кінець звітного року	Групи активів	На початок звітного року	На кінець звітного року
1	2	3	4	5	6
Найбільш ліквідні активи (A1)			Найбільш термінові зобов'язання (П1)		
Швидко реалізовані активи (A2)			Короткострокові зобов'язання (П2)		
Повільно реалізовані активи (A3)			Довгострокові зобов'язання (П3)		
Важкорéalізовані активи (A4)			Постійні пасиви (П4)		

2. Розрахувати коефіцієнт загальної ліквідності балансу та зіставити його значення на початок і кінець аналізованого періоду.

3. Оцінити ступінь ліквідності балансу підприємства. Виявити позитивні або негативні тенденції зміни поточної та перспективної ліквідності балансу.

Завдання 2

Розкрити економічну сутність платоспроможності, ліквідності активів, ліквідності підприємства. Розкрити методику розрахунку показників ліквідності, вказати їх рекомендовані значення.

За даними бухгалтерського балансу (додаток А):

1. Розрахувати в табл. 3.4 показники ліквідності і порівняти їх з рекомендованими значеннями.

2. Зробити висновки про достатність величини власних обігових коштів.

3. На підставі отриманих показників визначити позитивні або негативні тенденції зміни ліквідності та платоспроможності. Вказати можливі шляхи їх підвищення.

Таблиця 3.4 – Динаміка показників ліквідності підприємства

Найменування показника	На початок звітнього року	На кінець звітнього року	Зміна (гр. 3 – гр. 2)
1	2	3	4
1. Величина власних обігових коштів (функціонуючий капітал)			
2. Маневреність власних обігових коштів			
3. Коефіцієнт поточної ліквідності			
4. Коефіцієнт швидкої ліквідності			
5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності			
6. Частка обігових коштів в активах			

Питання та тести для самоконтролю

Тест 1. Що є власним капіталом товариства:

- а) основні засоби;
- б) статутний та додатковий капітал;
- в) статутний капітал і накопичена прибуток;
- г) статутний, додатковий капітал і накопичена прибуток.

Тест 2. Вказати оборотність дебіторської заборгованості:

- а) 360/дебіторська заборгованість;
- б) дебіторська задолженність/360;
- в) обсяг реалізації/дебіторська заборгованість;
- г) дебіторська заборгованість/обсяг реалізації;
- д) прибуток/дебіторська заборгованість.

Тест 3. Що належить до кредиторської та що відноситься до дебіторської заборгованості:

- а) товари, відвантажені споживачу без передоплати;
- б) Вашому товариству нарахували, але не перерахували дивіденди;
- в) сума акцій Вашого товариства, розподілена між акціонерами, але неоплачена;
- г) сума облігаційної позики, випущеного Вашим товариством;
- д) кредит, взятий Вами у банку;
- е) надходження товарів, за які Ви ще не розплатилися.

Тест 4. Мультиплікатор власного капіталу розраховується як 1 – (позиковий капітал/активи):

- а) Так.
- б) Ні.

Тест 5. Збільшення значення коефіцієнта швидкої ліквідності є завжди індикатором якісного управління ліквідністю підприємства.

- а) Так.
- б) Ні.

Вихідні дані для аналізу ліквідності та платоспроможності брати з урахуванням коефіцієнта за відповідним варіантом (додаток А).

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА № 4 «ОЦІНКА ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА»

Теоретична частина

Стабільність фінансового положення підприємства в умовах ринкової економіки зумовлена значною мірою його діловою активністю, яка залежить від широти ринків збуту продукції, його ділової репутації, ступеня виконання плану за основними показниками господарської діяльності, рівня ефективності використання ресурсів та стійкості економічного зростання.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється передусім у швидкості обороту його коштів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, основними з яких є:

- коефіцієнт оборотності активів;
- коефіцієнт оборотності обігових коштів;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності матеріальних запасів;
- коефіцієнт оборотності основних засобів;
- коефіцієнт оборотності власного капіталу.

Важливість показників оборотності пояснюється тим, що характеристики обороту багато в чому визначають рівень прибутковості підприємства.

Коефіцієнт оборотності активів – відображає швидкість обороту сукупного капіталу підприємства, тобто показує, скільки разів за аналізований період відбувається повний цикл виробництва та обігу, що приносить відповідний ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна одиниця активів:

Коефіцієнт оборотності обігових коштів характеризує відношення виручки (валового доходу) від реалізації продукції, без урахування податку на додану вартість і акцизного збору до суми обігових коштів підприємства. Зменшення цього коефіцієнта свідчить про уповільнення обороту обігових коштів.

У процесі господарської діяльності підприємство дає товарний кредит для споживачів своєї продукції, тобто існує розрив у часі між продажем товару та надходженням оплати за нього, у результаті чого виникає дебіторська заборгованість. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки разів за рік обернулися кошти, що вкладені в розрахунки.

Як правило, чим вище цей показник, тим краще, тому що підприємство швидше отримує оплату по рахунках. З іншого боку, надання покупцям то-

варного кредиту є одним з інструментів стимулювання збуту, тому важливо знайти оптимальну тривалість кредитного періоду.

Показники оборотності дебіторської заборгованості корисно порівнювати з оборотністю кредиторської заборгованості. Такий підхід дозволяє зіставити умови комерційного кредиту, що наданий аналізованим підприємством своїм клієнтам з умовами кредитування, якими воно користується з боку постачальників. Для цього необхідно визначити коефіцієнт оборотності і термін обігу дебіторської та кредиторської заборгованості за товарними операціями.

У ході економічної діагностики доцільно зіставити фактичні терміни погашення дебіторської заборгованості з тривалістю наданого покупцям періоду відстрочки платежу, що дозволить оцінити ефективність контролю за станом розрахунків з дебіторами та зробити висновки про рівень їх кредитоспроможності.

Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості - показує розширення чи зниження комерційного кредиту, що наданий підприємству. Зростання коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження – зростання покупок в кредит.

Період обороту кредиторської заборгованості визначається як частка від розділу тривалості аналізованого періоду на коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів відображає число оборотів товарно-матеріальних запасів підприємства за аналізований період. Зниження даного показника свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію. У цілому, чим вище показник оборотності матеріальних запасів, тим менше коштів зав'язано в цій найменш ліквідній статті обігових активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи і тим стійкіше фінансове становище підприємства.

Цей підхід є більш обґрунтованим, оскільки використання виручки від реалізації, що містить у собі закладену в ціну продукції прибуток, призводить до викривлення показників оборотності.

Коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача) розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної вартості основних засобів. Він показує ефективність використання основних засобів підприємства.

Коефіцієнт оборотності власного капіталу розраховується як відношення чистої виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньорічної величини власного капіталу підприємства й характеризує ефективність використання власного капіталу підприємства.

Оцінка ділової активності підприємства включає оцінку оборотності коштів (активів та джерел їх формування) і тривалості виробничо-збутового циклу.

Таблиця 4.1 – Узагальнюючі показники оцінки ефективності використання ресурсів підприємства й динамічність його розвитку

Найменування показника	Методика розрахунку	Джерело інформації	Примітки
1	2	3	4
1. Фондовіддача	Виручка від продажів/Середня за період вартість основних засобів	ф. 1, ф. 2	Розрахунок середньої за період вартості основних засобів: (с. 120 п.п. + с.120 к.п.) : 2 (ф.1)
2. Обіговість коштів у розрахунках (в оборотах)	Виручка від продажів/Середня за період дебіторська заборгованість	—	Розрахунок середньої за період дебіторської заборгованості: (с. 240 п.п. + с. 240 к.п.) : 2 (ф.1)
3. Обіговість коштів у розрахунках (у днях)	360 днів/Обіговість коштів у розрахунках (в оборотах)	—	360 : п.3.2.
4. Обіговість запасів (в оборотах)	Собівартість реалізації/Середня за період величина запасів	—	Розрахунок середньої за період величини запасів: (с. 210 п.п. +с. 220 п.п. + с. 210 к.п. + с. 220 к.п.) : 2(ф.1)
5. Обіговість запасів (у днях)	360 днів/Обіговість запасів (в оборотах)	—	360 : п.3.4.
6. Обіговість кредиторської заборгованості (у днях)	Середня за період кредиторська заборгованість/(Собівартість реалізації/360 днів)	—	Розрахунок середньої за період кредиторської заборгованості: (с. 620 п.п. + с.620 к.п.) : 2 (ф.1)
7. Тривалість операційного циклу (у днях)	Обіговість запасів (дн.) + Обіговість дебіторської заборгованості (дн.)	—	п. 3.3. + п. 3.5.
8. Тривалість фінансового циклу (у днях)	Тривалість операційного циклу (у днях) - Обіговість кредиторської заборгованості (у днях)	—	п. 3.7. – п. 3.6.
9. Коефіцієнт обіговості власного капіталу	Виручка від продажів/Середня за період величина власного капіталу	—	2 · с.010 (ф.2) : (с.490п.п. + с.490к.п.) (ф.1)
10. Коефіцієнт оборотності сукупного капіталу	Виручка від продажів/Середня за період розмір сукупного капіталу	—	2 · с.010 (ф.2) : (с. 300 (700) п.п.+ с. 300 (700) к.п.) (ф.1)

Практична частина

Завдання 1

Дати визначення ділової активності підприємства. Розкрити методику розрахунку показників ділової активності. За даними бухгалтерського балансу і звіту про прибутки та збитки (додатки Б, В):

1. Розрахувати показники ділової активності підприємства (табл. 4.2).
2. Оцінити динаміку оборотності активів підприємства, виявити причини її зміни.
3. Назвати можливі шляхи прискорення оборотності капіталу підприємства.

Таблиця 4.2 – Динаміка показників ділової активності

Найменування показника	На початок звітного року	На кінець звітного періоду	Відхилення
1. Фондовіддача			
2. Оборотність коштів у розрахунках (в оборотах)			
3. Оборотність коштів у розрахунках (у днях)			
4. Оборотність запасів (в оборотах)			
5. Оборотність запасів (у днях)			
6. Оборотність кредиторської заборгованості (у днях)			
7. Тривалість операційного циклу (у днях)			
8. Тривалість фінансового циклу (у днях)			
9. Коефіцієнт оборотності власного капіталу			
10. Коефіцієнт оборотності сукупного капіталу			

Питання та тести для самоконтролю

1. Назвіть резерви зростання фінансової незалежності та напрями оптимізації структури капіталу.
2. Як обчислюються показники оцінки ділової активності підприємства
3. Визначте місце показників ділової активності для розроблення загальних висновків про фінансовий стан підприємства.
4. Яким чином зміни оборотності активів впливають на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства в цілому?
5. Назвіть резерви прискорення оборотності активів підприємства.

Тест 1. Для визначення коефіцієнта реальної вартості обігових коштів у майні підприємства застосовуються такі показники:

- 1) вартість майна підприємства;

- 2) власні кошти підприємства;
- 3) обсяг реалізованої продукції;
- 4) фактична наявність обігових коштів;
- 5) поточні зобов'язання.

Тест 2. До обігових коштів з найменшим ризиком вкладення відносять:

- 1) гроші в касі;
- 2) незавершене виробництво;
- 3) готову продукцію;
- 4) гроші на поточних рахунках в банках;
- 5) дебіторську заборгованість.

Тест 3. До обігових коштів з найменшим ризиком вкладення відносять:

- 1) гроші в касі;
- 2) незавершене виробництво;
- 3) готову продукцію;
- 4) гроші на рахунках в установах банку;
- 5) дебіторську заборгованість.

Тест 4. Сповільнення оборотності обігових коштів для підприємства означає, що:

- 1) залучаються додаткові фінансові ресурси;
- 2) збільшується заборгованість підприємства перед державою;
- 3) перевиконано план прибутку;
- 4) зростає дебіторська заборгованість;
- 5) немає правильної відповіді.

Тест 5. До кожного показника знайти правильну відповідь:

А) швидкість обороту;	1) віддача всіх вкладених у підприємство коштів;
Б) коефіцієнт оборотності;	2) тривалість одного обороту в днях
В) коефіцієнт завантаження обігових коштів;	3) кількість оборотів, обігових коштів протягом звітного року

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова Є. Фінансова звітність: консультації. Роз'яснення спеціалістів міністерств та відомств. Нормативна база: [практичне керівництво] / Є. Авер'янова, В. Верхогляд, Н. Діброва, К. Єрохін та ін. – Д.: Баланс-Клуб, 2005. – 221 с.
2. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств: навч. посібник для самоств. вивчення дисципліни / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. – 2-ге вид-во, випр. і доп. – К.: Знання-Прес, 2006. – 288 с.
3. Аранчій В. І. Фінанси підприємств: навч. посіб. / В. І. Аранчій. – К.: Професіонал, 2004. – 304 с.
4. Брюховецька Н. Ю. Фінанси підприємств: навч. посібник / Н. Ю. Брюховецька. – Донецьк : ДонУЕП, 2006. – 215 с.
5. Галицкая С. В. Финансовый менеджмент; финансовый анализ; финансы предприятий: учеб. пособие. / С. В. Галицкая. – М.: Эксмо, 2008. – 650 с.
6. Гриньова В. М. Фінанси підприємств: [навч. посіб.] / В. М. Гриньова; В. О. Коюда. - 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2004. – 424 с.
7. Любенко Н. М. Фінанси підприємств: навч. посібник / Н. М. Любенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 264. с.
8. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств: навч. посіб. / О. О. Непочатенко. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 328 с.
9. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: [підручник] / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. – 6-те вид-во, перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2006. – 552 с.
10. Семенов А. Г. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами / А. Г. Семенов, О. О. Єропутова, Т. В. Перекрест, А. В. Линенко. – К.: КПУ, 2008. — 188 с.
11. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: навч. посіб. / О. С. Філімоненков. – 2-ге вид-во, перероб. і допов. – К.: МАУП, 2004. – 328 с.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Варіанти коефіцієнтів для виконання роботи

№ варіанта	Коефіцієнт	№ варіанта	Коефіцієнт
1	0,65	11	1,35
2	0,75	12	1,45
3	0,85	13	1,50
4	0,95	14	1,55
5	1,00	15	1,60
6	1,10	16	1,65
7	1,15	17	1,70
8	1,20	18	1,75
9	1,25	19	1,80
10	1,30	20	1,85

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 – Баланс підприємства

АКТИВ	Код показника	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
нематеріальні активи	110	800	725
Основні засоби	120	31000	48000
....			
Відкладені податкові активи	145		
Інші необоротні активи	150	4200	7500
Разом по розділу I		36000	56225
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ			
Запаси	210		
в том числі:			
сировина, матеріали та інші аналогічні цінності		37 675	27 387
витрати в незавершеному виробництві		7 520	20 925
готова продукція і товари для перепродажу			
товари відвантажені		15 040	20 925
витрати майбутніх періодів		5 264	1 674
інші запаси і витрати		2 256	6 696
Податок на додану вартість за придбані цінності	220	7 444	6 093
Дебіторська заборгованість (платежі за якими очікуються більш ніж через 12 місяців після звітної дати)	240	225 200	232 850
в тому числі покупці і замовники		168 900	197 923
Короткострокові фінансові вкладення	250	3 180	5 380
Грошові кошти та грошові еквіваленти	260	25 100	19 300
Інші оборотні активи	270		
Разом по розділу II	290	328 680	341 230
БАЛАНС	300	364 680	397 455

ПАСИВ	Код показника	На початок звітного року	На кінець звітного періоду
III. КАПІТАЛ І РЕЗЕРВИ			
Статутний капітал	410	70 000	70 000
Додатковий капітал (без переоцінки)	420	8 580	17 100
Резервний капітал	430	5 720	11 400
в тому числі:			
резерви, утворені відповідно до законодавства			
резерви, утворені відповідно до статутних документів		5 720	11 400
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	470	(1 709)	16 030
Разом по розділу III	490	82 591	114 530

Продовження таблиці Б.1

1	2	3	4
IV. ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Позикові кошти	510	13200	13200
Відкладені податкові зобов'язання	515		
Інші довгострокові зобов'язання	520		
Разом по розділу IV	590	13200	13200
V. КОРОТКОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ			
Позикові кошти	610	2700	23200
Кредиторська заборгованість	620	262159	235800
в тому числі:			
постачальники та підрядники		146 689	145 492
заборгованість перед персоналом організації		39 540	13 650
заборгованість перед державними позабюджетними фондами		34 268	34 388
заборгованість по податкам і зборам		31 632	31 744
інші кредитори		10 030	10 526
Доходи майбутніх періодів	640	630	540
Резерви майбутніх витрат	650	2 520	2 160
Інші короткострокові зобов'язання	660	880	8 025
Разом у розділі V	690	268 889	269 725
БАЛАНС	700	364 680	397 455

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 – Звіт про фінансові результати

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	83356	46820
Податок на додану вартість	015		
Акцизний збір	020		
	025		
Інші вирахування з доходу	030		
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	49623	27723
Валовий:			
прибуток	050	33733	19097
збиток	055		
Інші операційні доходи	060		
Адміністративні витрати	070	5001	2809
Витрати на збут	080	3334	1873
Інші операційні витрати	090		
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	25398	14415
збиток	105		
Доход від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120	4168	2341
Інші доходи	130	1499	908
Фінансові витрати	140	731	158
Втрати від участі в капіталі	150	6716	3231
Інші витрати	160	276	840
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	23342	13435
збиток	175		
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	4901,82	2821,35
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190	18440,18	10613,65
збиток	195		
Надзвичайні:			
доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220	18440,18	10613,65
збиток	225		

Продовження таблиці В.1

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Найменування показника	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Матеріальні затрати	230		
Витрати на оплату праці	240		
Відрахування на соціальні заходи	250		
Амортизація	260		
Інші операційні витрати	270		
Разом	280		

III. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	300		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	320		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	330		
Дивіденди на одну просту акцію	340		

Мудра Ольга Валеріївна

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ЛАБОРАТОРНИХ
РОБІТ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВА»
ДЛЯ СТУДЕНТІВ УСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ НАПРЯМУ
ПІДГОТОВКИ 6.030601 «МЕНЕДЖМЕНТ»**

Підписано до випуску 2012 р. Гарнітура Times New.
Умов. друк. арк.2,25. Зам. №

Державний вищий навчальний заклад
«Донецький національний технічний університет»
Автомобільно-дорожній інститут
84646 м. Горлівка, вул. Кірова, 51
E-mail: druknf@rambler.ru

Редакційно-видавничий відділ

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 2982 від 21.09.2007 р.